

ГУМАНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА З ВИСОКИМ РІВНЕМ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

HUMANIZATION OF CONTENT OF EDUCATION AND TRAINING AS A FACTOR FOR PREPARING THE FUTURE LECTURER WITH A HIGH LEVEL OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL MOBILITY IN THE CONDITIONS OF MAGISTRACY

У статті проведено дослідження ролі гуманізації змісту освіти і навчання для формування професійно-педагогічної мобільності під час підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури. Підготовка майбутніх викладачів із високим рівнем професійно-педагогічної мобільності є важливим чинником підвищення якості професійної діяльності в системі освіти. Реалізація ідей гуманізації змісту освіти і навчання впливає на становлення особистості майбутнього викладача (спонукає його до самореалізації, творчості, гуманності, людяності тощо) та безпосередньо пов'язана зі стилем його подальшої професійної діяльності. Показано, що формування професійно-педагогічної мобільності (особистісного і діяльнісного складників) передбачає гуманізацію змісту освіти і навчання.

Ключові слова: гуманізація, компетентність, професійно-педагогічна мобільність, діяльнісний складник професійно-педагогічної мобільності, особистісний складник професійно-педагогічної мобільності, розвивальне освітнє середовище, магістратура.

В статье проведено исследование роли гуманизации содержания образования и обучения для формирования профессионально-педагогической мобильности при подготовке будущих преподавателей в условиях магистратуры. Подготовка будущих преподавателей с высоким уровнем профессионально-педагогической мобильности является важным фактором повышения качества их профессиональной деятельности в системе образования. Реализация идей гуманизации содержания образования и обучения влияет на становление личности будущего преподавателя (побуждает его к самореализации, творчества, гуманности,

человечности и т.п.) и непосредственно связана со стилем его дальнейшей профессиональной деятельности. Показано, что формирование профессионально-педагогической мобильности (ее личностной и деятельностной составляющих) предусматривает гуманизацию содержания образования и обучения.

Ключевые слова: гуманизация, компетентность, профессионально-педагогическая мобильность, деятельностная составляющая профессионально-педагогической мобильности, личностная составляющая профессионально-педагогической мобильности, развивающая образовательная среда, магистратура.

The article examines the role of humanizing the content of education and training for the formation of professional and pedagogical mobility in the preparation of future lecturers in the conditions of the magistracy. The training of future lecturers with a high level of professional and pedagogical mobility is an important factor in improving the quality of their professional activities in the education system. The implementation of ideas, the humanization of the content of education and training affects the formation of the personality of the future lecturer (encourages him to self-fulfillment, creativity, humanity etc.) and is directly related to the style of his further professional activities. It is shown that the formation of professional and pedagogical mobility (its personal and active components) involves the humanization of the content of education and training.

Key words: humanization, competence, professional and pedagogical mobility, activity component of professional and pedagogical mobility, personal component of professional and pedagogical mobility, developmental educational environment, master's degree.

УДК 378.1

Ісвлев О.М.,

канд. техн. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
та соціального управління
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Підготовка майбутніх викладачів із високим рівнем професійно-педагогічної мобільності є важливим чинником підвищення якості професійної діяльності в системі освіти. Провідною формою підготовки таких фахівців є навчання в магістратурі на педагогічних спеціальностях із присвоєнням освітньої та (або) професійної кваліфікації. Формування цього виду мобільності передбачає гуманізацію змісту освіти і навчання.

Відомо, що метою гуманізації освітнього процесу є підготовка фахівців із високими моральними якостями, гуманістичним світоглядом, що визначатиме гуманістично орієнтований, інноваційний характер подальшої професійної діяльності.

Українські дослідники гуманізації освіти Г. Балл, В. Кремень, І. Бех, О. Романовський, Г. Романов-

ський, А. Гончаренко, В. Рибалко, П. Кононенко, М. Романенко, В. Зінченко, О. Рудницька, І. Кузнецова, Є. Кондратьєва, В. Семиченко, О. Дубовий та ін. розглядали різні аспекти цієї проблеми.

Процес гуманізації передбачає подолання антагоністичних форм відчуження людини, поступового визнання людської особистості основним багатством суспільства, зростання значення освіти, зміни її змісту, форм і методів шляхом безперервності навчального-освітнього процесу, широкої гуманітаризації освіти тощо [4, с. 218].

Однак дослідження ролі гуманізації змісту освіти і навчання під час підготовки майбутнього викладача в умовах магістратури для формування професійно-педагогічної мобільності не проводилось та є актуальним.

Аналіз основних досліджень і публікацій.

Гуманізація змісту освіти (як результат реалізації Державної національної програми «Освіта» – «Україна XXI століття» (затверджена Постановою Кабінету Міністрів України)) стала провідної тенденцією в країні на початку XXI ст. Програма передбачала демократизацію, гуманізацію та гуманітаризацію освітнього процесу.

Відповідно до наведених у неї визначень:

– гуманізація освіти полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, в найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи;

– гуманітаризація освіти покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості і планетарне мислення [2].

Визначені програмою завдання, реалізацію яких заплановано на період із 1993 р. до 2005 р., на думку О. Якимчук, знайшли найбільшу реалізацію у загальній середній та вищій освіті [14, с. 88].

Відповідно до засад державної політики у сфері освіти, провідним принципом освітньої діяльності є гуманізм. Педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані настановленням і особистим прикладом утверджувати повагу до суспільної моралі та суспільних цінностей, зокрема гуманізму [1].

Гуманізація, як указує Л. Сушенцева, «забезпечує подолання вузькотехнократичного мислення майбутніх кваліфікованих робітників незалежно від одержаної професії» [13, с. 172].

Гуманізація професійної підготовки є складним інтегральним процесом, що відіграє важливу роль у становленні особистості майбутнього вчителя. Реалізація гуманістично орієнтованого підходу, на думку В. Єремєєвої, вимагає від педагогів не лише доброго та гуманного ставлення, але й поваги до особистості (індивідуальних особливостей, прагнень, думок), сприяння її гармонійному розвитку [7, с. 151].

Принцип гуманізації освіти, на думку О. Гончар, передбачає якісне перетворення позицій викладача і студента в суб'єкт-суб'єктні відносини в особистісно-паритетній площині взаємодії. Основу гуманізації складає педагогічна взаємодія [5, с. 63].

Процес гуманізації професійної підготовки майбутнього вчителя полягає, за дослідженнями А. Баранова, у створенні таких педагогічних умов, як орієнтування форм і методів професійної підготовки на особистісно центровану позицію його учасників, розвиток комунікативних навичок і можливість створення рефлексії, наповнення змісту педагогічної практики студентів гуманістичними ідеями [3, с. 10].

Ступінь гуманізації виховного процесу в закладі вищої освіти визначається, на думку дея-

ких науковців, тим, наскільки цей процес створює передумови для саморозвитку особистості і самореалізації, розкриття закладених у неї природних задатків, здатності до свободи, відповідальності і творчості [12, с. 329].

Принцип гуманізації освіти, на думку Б. Ігошева, належить до провідних у формуванні професійної мобільності та передбачає формування в учасників освітнього процесу відповідних ціннісних орієнтацій, життєвих установок і якостей особистості [8, с. 20].

Таким чином, гуманізація змісту освіти відіграє важливу роль у становленні особистості майбутнього викладача, сприяє особистісно-центрованої (особистісно-паритетній) взаємодії учасників освітнього процесу, подоланню вузькотехнократичного мислення майбутніх викладачів без базової педагогічної освіти, що пов'язано з реалізацією ідей гуманітаризації.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як свідчить проведений вище аналіз наукових першоджерел, реалізація ідей гуманізації змісту освіти і навчання сприяє становленню особистості майбутнього викладача (спонукає його до самореалізації, творчості, гуманності, людяності тощо) та безпосередньо пов'язана зі стилем його подальшої професійної діяльності.

Саме тому дослідження ролі гуманізації змісту освіти під час підготовки майбутнього викладача слід проводити з урахуванням діяльнісного та особистісного складників професійно-педагогічної мобільності [9, с. 35–36].

Метою статті є дослідження ролі гуманізації змісту освіти і навчання для формування професійно-педагогічної мобільності під час підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо особливості впливу гуманізації змісту освіти і навчання на формування діяльнісного та особистісного складників професійно-педагогічної мобільності.

Під час формування діяльнісного складника професійно-педагогічної мобільності гуманізація змісту освіти і навчання, на нашу думку, пов'язана зі створенням розвивального освітнього середовища. Воно, як зазначає О. Мельник, містить ціннісно-цільовий, матеріально-технічний, освітньо-методичний, технологічний, інформаційно-знаннєвий, суб'єктно-соціальний компоненти [11, с. 119].

Середовище сприятиме набуттю майбутнім викладачем здатності організовувати власну професійну діяльність і навчальну діяльність студентів (педагогічна компетентність), сукупності спеціальних знань та вмінь, що визначаються базовою освітою, здатності використовувати у професійній діяльності (фахова компетентність), здатності про-

ектувати власну професійно-педагогічну діяльність, навчально-пізнавальну діяльність студентів (проектної компетентність), знань закономірностей психічних процесів і станів особистості, здатності використовувати ці знання в освітньому процесі (психологічна компетентність).

Метою педагога, який реалізує ідеї гуманізації освіти, на думку О. Кулешової, має стати орієнтація педагогічної діяльності майбутніх учителів на гуманізм, проектування ними «ймовірного» майбутнього учнів тощо. Результатом реалізації цього підходу є гуманність студента як якість особистості [10, с. 20].

Гуманізація освітнього процесу майбутніх викладачів в умовах магістратури має виробити в них установку на професійне вдосконалення, здатність пізнати власну мотивацію до професійної діяльності (мотиваційна компетентність), здатність до осмислення власних професійних і особистісних можливостей (рефлексивна компетентність), здатність пристосовуватися до умов професійної діяльності (адаптивна компетентність), творче ставлення до професійної діяльності, здатність до оволодіння способами творчості в неї (творча компетентність).

Вирішення проблеми гуманізації освіти передбачає, на думку О. Гук, поряд з уведенням до навчальних планів гуманітарних предметів «гуманізацію» педагогічних технологій, педагогічного спостереження і педагогічної оцінки [6, с. 185].

Гуманізація освітнього процесу традиційно передбачала викладання дисциплін гуманітарного спрямування. Однак натеper підготовка студентів здійснюється закладами вищої освіти за «власними» освітніми програмами. Розроблення цих програм здійснювалося проектними групами з ухилом на набуття студентами компетентності спеціальностей (спеціалізацій) на шкоду загальних компетентностей. Наслідком цього стало скорочення кількості дисциплін гуманітарного спрямування та обсягу (кредитів) тих, що залишилися.

Упровадження стандартів вищої освіти має виправити цю ситуацію. Проте формування професійно-педагогічної мобільності в умовах гуманізації змісту освіти і навчання, на нашу думку, передбачає (поряд з унесенням змін у змістовні блоки) відповідних дисциплін навчального плану, введення до освітніх програм конкретних спеціальностей авторських дисциплін (навчально-методичних комплексів) (наприклад «Професійна мобільність випускника навчального закладу», «Професійно-педагогічна мобільність викладача»).

Зважаючи на проведений вище аналіз, формування професійно-педагогічної мобільності передбачає впровадження інноваційних та інтерактивних педагогічних технологій.

Гуманізація змісту освіти і навчання під час підготовки майбутніх викладачів безпосередньо

пов'язана з формуванням особистісного складника професійно-педагогічної мобільності, тому викладання дисциплін для майбутніх викладачів має передбачати використання таких педагогічних технологій, як форсайт, кероване самонавчання, «Мозковий штурм», «Case-метод» («case-study»), методи маніпулятивного впливу в суб'єкт-суб'єктній взаємодії тощо.

В умовах розвивального освітнього середовища під час формування діяльнісного складника професійно-педагогічної мобільності доцільно використовувати технологію ігрового моделювання ситуацій, технологію проєктивної діяльності, тренінгові технології тощо.

При цьому студенти (майбутні викладачі) самі мають опанувати навички використання цих технологій.

Слід зазначити, що гуманізація змісту освіти і навчання передбачає, що система роботи закладу вищої освіти з формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача має охоплювати інституції, на яких покладено виховання (інститут наставників/кураторів).

Висновки. Реалізація ідей гуманізації змісту освіти і навчання впливає на становлення особистості майбутнього викладача (спонукає його до самореалізації, творчості, гуманності, людяності тощо) та безпосередньо пов'язана зі стилем його подальшої професійної діяльності. Це сприяє формуванню як особистісного, так і діяльнісного складника професійно-педагогічної мобільності.

Процес гуманізації передбачає створення розвивального освітнього середовища та використання відповідних інноваційних та інтерактивних педагогічних технологій. Високий рівень професійно-педагогічної мобільності є важливим чинником, що визначає успішність професійної діяльності майбутнього викладача.

Подальші дослідження буде присвячено дослідницько-експериментальній перевірці ефективності авторської концепції і системи роботи закладу вищої освіти з формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача в умовах магістратури.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стаття 6. Засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності // Про освіту: Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-19. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 38-39, ст. 380. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page> (дата звернення: 15.03.2019).
2. Постанова кабінет міністрів України від 3 листопада 1993 р. №896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення: 15.03.2019).
3. Баранов А.В. Педагогические условия гуманизации профессиональной подготовки будущего

учителя економики: автореф. дис. ... к. пед. н.: спец. 13.00.08; [Комсомольск-на-Амуре гос. пед. ун-т]. Комсомольск-на-Амуре, 2003. 25 с.

4. Воронкова В.Г. Гуманізація освіти, науки, політики, влади, суспільства. Ін-т вищої освіти АПН України, Нац пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2008. № 1–2 (7). С. 204–220.

5. Гончар О.В. Педагогічна взаємодія як ключова складова гуманізації навчального процесу у вищому навчальному закладі / О. В. Гончар. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Педагогіка*. 2010. № 2. С. 62–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNP_U_ped_2010_2_14 (дата звернення: 05.03.2019).

6. Гук О.Ф. Гуманізація освітнього процесу у вищому навчальному закладі. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки: Збірник наукових праць. Київ: Логос, 2012. Вип. 14. 2012. С. 179–187.

7. Єремєєва В.М. Гуманістично орієнтований підхід у процесі навчання майбутніх учителів як чинник їх професійного зростання. *Андрогогічний вісник: Наукове електронне періодичне видання*. Випуск 5. 2014. С. 145–151.

8. Игошев Б.М. Системно-интегративная организация подготовки профессионально мобильных педагогов: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08; Моск. пед. гос. ун-т. Москва, 2008. 42 с.

9. Iyevlyev O. Concept of forming professional and pedagogical mobility of the future lecturer in the master's

degree. *Обрії: науково-педагогічний журнал*. 2018. № 2 (47). С. 33–36.

10. Кулешова, Елена Викторовна. Педагогические условия ориентации будущего учителя на реализацию идей гуманизации образования: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01; [Самар. гос. пед. ун-т]. Самара: 2005. 26 с.

11. Мельник О.М. Гуманізація змісту освіти в коледжах I-II рівнів акредитації. *Педагогічні науки*. 2016. Вип. 65. С. 116–122. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pepa_2016_65_19 (дата звернення: 06.03.2019)

12. Олейник А.Н., Олейник Ю.А. Гуманізація образования – основа нового педагогического мышления. Воспитание и развитие растущего человека: итоги прошлого и проблемы настоящего: материалы Всерос. конф. с межд. участием, г. Белгород, 16 апр. 2015 г. / Белгород. гос. нац. исслед. ун-т. Белгород: Белгород, 2015. С. 328–330. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/448> (дата звернення: 11.03.2019)

13. Сушенцева Л.Л. Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика: монографія; за ред. Н. Г. Ничкало; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2011. 439 с.

14. Якимчук О.І. Историчне значення та суперечності реалізації Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття»). *Освітній дискурс: збірник наукових праць*. Київ: «Видавництво «Гілея», 2018. Вип. 8 (9–10). С. 80–91.